

(Ne)zaboravljeni Mostar (16)

Kamena poezija na Neretvi

Za Francuza Pulea Stari most bio je veličanstvenija građevina od mletačkog glasovitog Rialta
• Dva svijeta u jednom • Crnjanski i Krleža o Mostaru

Miroslav PRSTOJEVIĆ

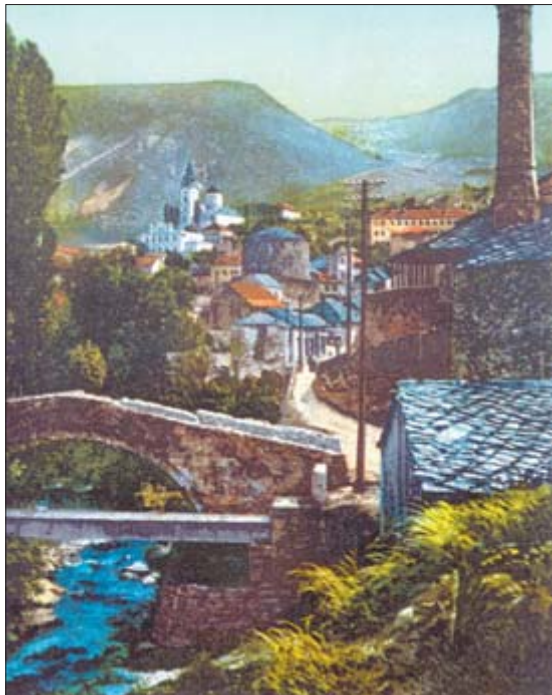
Kamen je trebao biti tvrd. Most je. Valja mu služiti za prelaz, trajati, nizati vijekove. Mogao je biti i pretvrd. Hajrudin se opredijelio za teneliju, kvalitetniju miljevinu. Ponegdje dodade i bijela krečnjaka. Sam on znadijaše što li. U znanje mu ne smijemo, posvjedočiše stoljeća, sumnjati. Lakše ju je oblikovati i ornamentirati. Dovoljno je tvrda. Ne bi odveć lako tegliti je iz pet kilometara južnije Mukoše.

Kako li otkri naimar taj kamen u toliko krša hercegovačkog? Tenelija, gledana mikroskopski, tvrde arhitekti, prava je poezija. Znao je to Hajrudin. Tražio i našao. Poeziju je naumio darovati Neretvi. I tih 28,70 metara raspona i 21 metar nad površinom ljute rijeke je poezija.

Za Francuza Pouleeta (Pulea) je 1658. to veličanstvenija građevina od mletačkog glasovitog Rialta. Veličanstvenija! Ne protivim se. Pravo imadaše!

Zapis zadivljenog

Za Evliju Čelebiju je duga. Za mostarske pjesnike orijentalnih jezika koji mu pjevaše je *zodijak* (Derviš Bajezidagić), *mladac* (Tabii), *Kisratov hram* (Derviš Žagrić) ili *luk* sličan svodu vasiona u pjesmi sa 17 dvestiha Medžazije ili tri pjesme o mostu sa 52 dvestiha Huseina Čatrnje...

Kriva ćuprija starija je od Starog mosta

„Setim se kako beše lep, /nad vodama dubokim nekim kao mesec beo, /sa lukom tankim i mekim jedan most. /I, vidiš, to uteši me...“

Tako pojaše Miloš Crnjanski. Vojnikova 1921. u Mostaru. Čuva li vojnik most? Koliko li je prije njega vojski i vojaka vidjelo most. Nadživje ih. Ne sve, ipak, tugo moja. Šetao je Crnjanski gradom s bolesnim i

onemoćalim Šantićem. Zapisu zadivljen:

„Ima nečeg glupavog u stavu pesnika, pred stokom, što bleji na Mesec, dok on svira u frulu...“

Jedne noći, pokazujući u mrak, izgovorio mi je pesnik stočetnaestu suru iz Korana: *Sklonište tražim... sklonište od Uduvala, od Izdajnika, koji duva u grudi ljudske, sklonište od Džina i od ljudi.*“

Knjiga Miroslava Prstojevića **“(NE)ZABORAVLJENI MOSTAR: Zaludu, nad Mostarom nema varoši”**, iz koje će Oslobođenje prenijeti nekoliko nastavaka, može se na bosanskom ili engleskom jeziku nabaviti u knjižarama Buybook u Sarajevu i Mostaru, te u sarajevskim knjižarama Šahinpašić i Svjetlost, kao i u knjižari “Mi”, Burggasse 84, 1070 Wien, Austrija (knjizara mi@hotmail.com).

Stari Aleksa i vojnik. Hercegovac i Panonac. Dva svijeta u jednom. Razumješe li se?

Koju godinu dočnije je i Krleža u Mostaru: “Bilo je proljetno doba i vodokoci su po predvorjima mostarskih džamija kлокotali i Neretva je bila tamnomodra od vedrine.”

Onemoćala mostarskog barda vidi kritički, prestrogo možda, mladalački oštro i ironijski. Purgerski ili proleterski? Mostaru se, ipak, ne odolijeva, ne može da mu se ne divi. Tko i ne bi? Ima li koga da ne bijaše zadivljen vide-nim? Sve bude i dotraje, Mostar ostaje, Mostar i most. Nije zalud ni stih iz XVII stoljeća: „Šeher Mostar ures je svijeta.“

Dva dvestiha kronograma mosta ostaše u zapisu davnšnjeg putnika: „Preko uspešno sagrađenog mosta i mi prelazimo, moj care. Hvala mu, caru, gdje čuo i ne čuo...“

Car Sulejman Veličanstveni, za čijeg vladanja sazidaše most, sklopi oči u vojni, pod Sigetom, dana 4. ili 6. mjeseca 9. ljeta gospodnjeg 1566. Bijaše to u jeku znamenite bitke pod Sigetom. Veliki vezir Mehmed-paša Sokolović, mudro, zataji sultanovu smrt pred sil-

nom vojskom i neprijateljem koga je valjalo potući, do dolaska iz Stambola nasljednika na prijestolu Selima I. I pade Siger na juriš janjičarski 8. IX, uz herojsku smrt Nikole Šubića Zrinskog. Zbi li se to tih dana kad i Hajrudin za sobom ostavi dar Mostaru? Ili, pak, ranije ode s Neretve?

Rađanje kasabe

Most s koralukom (ogrادم kamenom), luk duge što se uzdiže do Kumove Slame, završen bijaše prije sultanove smrti. Uz Hajrudina, mimara carskog, pominje se i zalaganje nazira (nadzornika gradnje) Mehmeda Karadoz-bega, mostarskog dobrotvora. Posta most nukleus Mostara. Oko mosta stasa naselje, kasaba, grad. Sam Karadoz-beg podari gradu, ne malo. Spojiše se dobra dobrotvora i ljepote niz Neretvu...

„Čitav svijet nađe mir danas pomoću njega /Sačuvaj ga od zlih očiju Tvojom dobrotom, o naš Gospodaru!“ (Medžazi)

Ne piše nigdje, a nema tko danas ni da opriča, bijaše li svečanog otvorenja mosta. Puštanja u promet, reklo bi se. Moralo je biti i toga. Gdje ne bi!

PSIHOPATOLOGIJA MOĆI

Tragom knjige politologa Seada Husića (1)

Bosanac priznat i u Njemačkoj

Knjiga mladog znanstvenika i žurnaliste o raspadu Jugoslavije pobudila veliku pažnju • Zanimljive i temeljne analize

Mile LASIĆ

Doktor Sead Husić je mlado ali već zapaženo ime u svijetu političkih znanosti i žurnalizma. Tko živi u Njemačkoj i interesira se za njemački medijski pejzaž već je morao susresti Husićeve reportaže ili temeljite analize o ratnim i poslijeratnim fenomenima u zemljama ex-Jugoslavije, objavljene, primjerice, u listovima Financial Times Deutschland, TAZ ili Berliner Zeitung. Bio je i urednik u redakciji nedjeljnika Freitag.

Roden je 1974. u Njemačkoj, u Traunsteinu, u Gornjoj Bavorskoj, studirao je u Duisburgu i Berlinu, na Slobodnom univerzitetu, na kojem se trenutno sprema i za profesuru. Gastarbajtersko dijete je,

Bošnjak i Bosanac svim srcem i dušom. Otac Muhamed je iz Sniježnice, a mama Fatima-Mersija iz Brčkog. Dobro govori i naš jezik, ali njemački mu je „maternji“.

O osjećanjima za BiH

Za njega su se naši ljudi počeli interesirati tek odnedavno, kada su se pojavile prve recenzije njegove knjige „Psihopatologija moći - Razaranje Jugoslavije u ogledalu biografija Miloševića, Tuđmana i Izetbegovića“. Kako sam kaže, na Slobodnom univerzitetu u Berlinu priprema i knjigu u čijem je fokusu situacija u Srbiji i Republici Srpskoj.

„Pa šta da kažem o mojim osjećanjima za Bosnu?“, poč-

Dr. Sead Husić: Bosanac kome je njemački jezik "maternji"

inje oklijevajući odgovarati Sead dr. Husić. Potom se potpuno otvara:

„U mojoj porodici bili smo prvo Jugosloveni pa tek onda Bosanci, muslimani. Daidža Mirsad znao je pjevati, svirati

gitaru, znao je crtati, imao je talent umjetnika, a tetak Salko je bio miran tip, zainteresovan za nove tehnologije i neizmjereno je volio onu slavnu fudbalsku reprezentaciju, sa Piksijem Stojkovićem, Prosinečkim, Ka-

tanecom. Kad je Jugoslavija na SP-u 1990. pobijedila Španiju bacao je petarde kroz prozor. Nisu ih interesovali niti Alija, niti Sloba, niti Franjo, ne, nego samo život...“

A onda dode napad na Brčko. Četnici u gradu. Salko se jedva izvukao, pobjegao u Rahiće, kao i hiljade drugih Brčaka. Tamo mu žive otac i majka, brat. Nije mogao bježati, jer mu roditelji nisu imali kud. Tako da je regrutiran u Armiju BiH. A daidža Mirso mogao je da pobjegne u Austriju, imao je papire, ali nije htio ostaviti drugove i Salku. Žene i djeca su došli k nama u Traunstein. Mirsada je ubila granata 1992, a kratko za njim, u decembru, poginuo je na liniji i Salko, braneći šta?

Stari most: Kamena slamka nad ponorom

Nije neka svakodnevna dosada podiči most. Vjeruj da su doboši udarali. I truba ne uzmanjka, mnim. Opućalo se pokoje zrno i dule, dakako. Ma, i pjesma se izvila, biva. „Gdje ćeš feštu gluho. Gluho ne bilo.”

Bilo ih je, znam ja nas, koji su i kamen u džep zgurali da bi ga frljacnuli ozgor u rijeku. Teško da su promašili. Možda su neki i za kamenom u rijeku skakali, da ga vade, da ga pod jezikom iznesu. Kako li se zvaše prvi što pređe mostom bez skele, u koji je utrošeno 300.000 akči?

Planirano bijaše taman toliko i u hiljadama i u tisućama i u kesama. Ode, pak, cijelih 450.000 akči. Nešto dade Visoka porta, mnogo više bi razrezano kao porez po glavi i odžaku Hercegovaca. Od neimanja davahu. Moradoše. Za njih podizaše ćupriju, ne za se...

Platiti im je bilo imali ili nemali, carska hazna ne dade više... Bi li glazbe, plotuna sultanu u slavu i mostu u čast,

svečane crvene (možda žute, zelene, bijele) vrpce i njenog presijecanja? Gozbe? Datum rođenja mosta je ljeto. Snježnoj dugi nad zelenom rijekom, pod plavetnim svodom, okupanu suncem, i nije neophodan datum u matičnim knjigama...

Sunčana džada

Most je bio samo sunčana džada carstva, kamena slamka nad ponorom. Neko okno Istoka Zapadu, Zapada Istoku. Bio je, katkad i munara. Da, i munara. Koristio ga je obližnji mesdžid sultana Javuza Selima. Bijaše udjenut uz most. U njemu molitvu obavljahu vojska, stražari iz kula i s mosta. Ezan se učio s jednog kamena postavljenog s južne strane koraluka na vrhu mosta. Odjekivao je riječkom. Širi se koritom, uzlazio do otvorenih pendžera. Most bijaše, eto, i munara. Jedini

takav, da znam, u zemlji Bosni. Dolje, pod njim, bijahu stražare. Stajahu uz same noge mosta. Kapije imadaše te stražare. Svaka bi s jedne strane. Straža danonoćno u njima, pred njima.

Nesta s austrougarskom okupacijom ezana s njega, kojim se pozivaše vjernici na molitvu u mesdžid. Nesta te 1878. I posla za posljednjeg ključara Mustafu, što je ono svako veče zaključavao kapiju na Starom mostu, ranio zorom da je otključa. Noću se nije putovalo. Ni nevolja ne natjera na putovanje. Noć je za odmor, san, mirovanje.

I most je čuvan kapijama, strazom. Zaključavane su s mračkom. Mrak je za nečasna nama. Nije se mostom prelazilo noću. Čuvan je i sačuvan. Nesta s novim dobom ključara, strazara, kapije. Čuprija preteče.

(Od sutra novi feljton:

Dubrovačka diplomacija uoči pada Republike)

bilo dovoljno, pa sam pomislio da mora postojati i drugi način približiti se istini.

Dugo istraživanje

Iz toga je, pak, niklo pet-šest godina mukotrpnog kopanja po svim mogućim knjigama i dokumentima, prebiranje po arhivama i po svemu što je objavljeno u BiH, Hrvatskoj i Srbiji na temu raspada Jugoslavije.

Iz višegodišnjeg istraživačkog rada prvo je uslijedio doktorat politoloških znanosti, pa potom i knjiga „Psihopatologija moći”, koja je strukturirana na sljedeći način: 1) Uvod; 2) Titova Jugoslavija; 3) Slobodan Milošević – diktator; 4) Franjo Tuđman – nacionalista; 5) Alija Izetbegović – vjernik; 6) Psihopatologija kod Slobodana Miloševića, Franje Tuđmana i Alije Izetbegovića...

(Nastavlja se)

NA DANAŠNJI DAN

1667 - Rođen engleski satiričar Džonatan Swift, autor "Guliverovih putovanja". On je bio jedan od najoštroumnijih kritičara ljudske naravi i društvenih poroka, što je posebno došlo do izražaja u njegovim djelima u kojima je, u izmišljenom svijetu lili-putanaca, divova i smiješnih učenjaka, prikazao društvene prilike Engleske svog vremena.

1851 - Na Cetinju umro crnogorski vladika, filozof i državnik Petar II Petrović Njegoš, epski pjesnik, autor dramsko-epskog djela "Gorski vijenac". Kao državnik postavio je temelje moderne crnogorske države, ustanovio izvršnu vlast i senat, organizirao sudove, uveo poreze. Za njegove vladavine osnovana je prva štamparija na Cetinju 1834. i podignuta prva škola. U književnoj baštini ostavio je i ep "Luča mikrokozma", dramu "Lažni car Šćepan Mali", pjesme.

1918 - U atentatu ubijen bivši mađarski premijer, grof István Tisa, vođa reakcionarne Nacionalne stranke rada.

1918 - Austrijski predstavnici predali u Puli Narodnom vijeću svu austrijsku mornaricu i utvrde u Kotoru, Šibeniku, Rijeci, Puli i Trstu.

1918 - U Temišvaru proglašena tzv. Banatska republika, pokušaj reakcionarnih elemenata da zaustave opredjeljenje Vojvodine za južnoslovensku državu u osnivanju. Čitava akcija imala je zaadatak da sjeverni Banat sačuva za Mađarsku. Poslije su funkcioneri te kvazi republike dobili unosne funkcije od regenta Hortija za svoju velikomađarsku aktivnost u danima Austro-Ugarske.

1922 - Rođen kambodžanski princ Norodom Sihanuk, kojeg je na prijesto prvi put dovela francuska kolonijalna vlast 1941. Abdicirao je 1955. u korist oca Norodoma Suramarita, a poslije očeve smrti 1960. ponovno je šef države. Oboren je sa vlasti 1970. u državnom udaru generala Lon Nola, potom je kratko (1975-76) predsjednik tokom režima Crvenih Kmera. Poslije niza burnih političkih promjena, 1993. je ponovno postao kralj Kambodže.

1925 - Reza Kan preuzeo iranski prijesto osno- vavši dinastiju Pahlavi, koja je vladala tom zemljom do Homeinijeve revolucije 1979. godine.

1926 - Umro američki mađioničar, porijeklom mađarski Jevrej, Hari Hudiini, najpoznatiji iluzionist 20. vijeka.

1952 - Na pacifičkim Maršalskim Otocima SAD izvele prvu probu hidrogenske bombe.

1954 - Početak Alžirske revolucije protiv francuske vlasti.

1996 - Njemački kancelar Helmut Kol dostigao 5.145 dana neprekidnog obavljanja kancelarske dužnosti i oborio rekord Konrada Adenauera, koji je tu dužnost obavljao 5.144 dana. Kol je dužnost predsjednika vlade preuzeo 1. oktobra 1983, pobijedivši Helmuta Šmita na općim izborima.

1997 - Dotadašnji ambasador Njemačke u Namibiji Hans Šumaher imenovan za novog povjerenika Vlade Njemačke za BiH. Šumaher je na toj dužnosti zamijenio njemačkog diplomatu Gerda Vagnera, koji je poginuo u helikopterskoj nesreći u BiH.

1999 - Šahisti sarajevske Bosne po drugi put postali klupski prvaci Evrope, nakon što su u finalnom meču u Bugojnu savladali zemunski Agrouniverzal rezultatom 3,5:2,5. Za Bosnu su nastupali Evgenij Barejev, Veselin Topalov, Ivan Sokolov, Džerlen Piket, Zdenko Kožul i Bojan Kurajica.

2001 - Članovi Predsjedništva BiH imenovali Munira Alibabića za direktora Agencije za istraživanje i dokumentaciju (AID) i Ivicu Vukšića za direktora Službe nacionalne sigurnosti (SNS).

2002 - Umro akademik Jakov Sirotković u 80. godini u Zagrebu. Bio je predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (JAZU) od 1978. do 1991, a nakon toga kraće vrijeme i predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU). Ekonomist po struci, objavio je 22 knjige i više od 100 naučnih radova.

2003 - U Maleziji, nakon 22 godine, izabran peti po redu predsjednik vlade Abdulah Ahmad Badavi. On je na toj dužnosti zamijenio Mohameda Mahattira, koji je, s reputacijom najkontroverznijeg azijskog lidera, vladao tom zemljom jugoistočne Azije od 1981.

(Onasa)

Martin Luter

1517. - Vođa njemačke reformacije Martin Luter počeo djelatnost javnim isticanjem 93 teze za crkvenu reformu na vratima crkve u Vitenbergu, što je izazvalo narodni pokret protiv papske vlasti.

Indira Gandhi

1984. - Ispred rezidencije u Nju Delhiju ubijena Indira Gandhi, indijska premijerka i istaknuti državnik u pokretu nesvrstanih. Atentat su izvršila trojica pripadnika njene lične garde, Siki.

Federiko Fellini

1993. - Umro italijanski režiser Federico Fellini, koji je pedesetih godina 20. vijeka postao vodeće ime italijanskog i svjetskog filma. Jedan od najistaknutijih predstavnika italijanskog neorealizma, dobitnik je tri Oskara za filmove "Ulica", "Kabrijine noći" i "Osam i po". Proslavili su ga i "Amarkord", "Sladak život", "Duljmeta i duhovi".

Traganje za uzrocima

„O smrti Jugoslavije se u devedesetim godinama objavilo mnogo besmislica”, započinje dr. Husić svoju zanimljivu ekspertizu, da bi uočio dva osnovna pravca, koja dominiraju svim tim analizama. Prvo je shvatanje je da raspad višenacionalne zajednice logička posljedica želja republika, odnosno nacija za samostalnošću, što je bliže načinu mišljenja ovdašnjeg desnog političkog spektra, koji želi naglasiti nemogućnost stvaranja stabilnog multikulturalnog društva. Ali, i na lijevom spektru nalazi ova teza odjeka, nastavlja Husić, jer propast socijalističkog projekta, izgleda, bolje se objašnjava putem secesionističkih nastojanja ekonomski razvijenijih republika (Slovenije i Hrvatske), nego tražiti objašnjenje u aktivnim djelovanjima na raspad Jugoslavije srpskog i hrvatskog nacionalizma.

Braneći roditelje od zločina. Ništa drugo...

U ta doba zavolim Bosnu, zaboravim na Jugoslaviju. A danas? Često odem u Bosnu. Tamo me ljudi prime, kažu, Seade kako si? Osjećam da pripadam njima, Bošnjacima. Mada sam rođen u Njemačkoj i odrastao ovdje, državljanstvo imam, nikad ne mogu biti Ni-

jemac. Uvijek me pitaju: Oda-kle mi ime Sead? Jednostavno, ne pripadam njima. A to, kako izgleda s njihove strane, ne može tako. Pa šta da radim, Bosna, ta mala zemlja, mi je, mislim, eto, u duši...”

Sead nastavlja: „Ovu sam knjigu jednostavno morao napisati, jer nijedno od objašnjenja koja sam pročitao nije mi